

Introduksjonsforelesning
4. studieår, høst 2013
JUS 4211, 4111, 4121 og 4122

Professor Inge Lorange Backer
inge.lorange.backer@jus.uio.no

Hvem har ansvar for hva i 4. studieår?

Studieårsansvarlig lærer:

Inge Lorange Backer (inge.lorange.backer@jus.uio.no)

Ansvarlige faglærere:

Sivilprosess – Anne Robberstad (anne.robberstad@jus.uio.no)

Strafferett – Ulf Stridbeck (ulf.stridbeck@jus.uio.no)

Straffeprosess – Jo Stigen (j.m.stigen@jus.uio.no)

Metode – Jan E. Helgesen (j.e.helgesen@nchr.uio.no)

Etikk – Marit Halvorsen (marit.halvorsen@jus.uio.no)

Retts sosiologi – Knut Papendorf (k.e.papendorf@jus.uio.no)

Rettsøkonomi – Endre Stavang (forsknpem)

Vikar: Erling Eide (erling.eide@jus.uio.no)

Valgemner – Ulf Stridbeck (ulf.stridbeck@jus.uio.no)

Studieordningen av 2011

- Anbefalt studierekkefølge i 4. studieår:
- 7. semester – prosess og strafferett (JUS 4211)
- 8. semester – perspektivfag (JUS 4111, 4121 og 4122)
- Forkunnskapskrav for 7. semester (JUS 4211):
  - JUS 3111 obligatorisk; JUS 3211 og valgemne på bachelornivå (6. semester) anbefalt
- Forkunnskapskrav for 8. semester (JUS 4111):
  - JUS 3211 og valgemne på bachelornivå obligatorisk; JUS 4211 anbefalt

Påmelding til kurs – 7. semester

- Valgfrie kurstilbud i strafferett, straffeprosess og sivilprosess etter forelesningene i faget
- Særskilte kurs: Yrkesteknikk, rettssakskurs og prosjektkurs
- Deltaking i alle kurs forutsetter påmelding
- Oppmøte bare til kurs hvor du er påmeldt
- Påmelding: innen 14. august.
- Ved ledige plasser: påmelding og kursbytte kan gjøres av den enkelte i studentweb fra 20. august til 1. september

Påmelding til kurs – 8. semester

- Obligatorisk kurs: 8 timer etikk (kursstart inneværende uke)
- Valgfrie kurstilbud i semiobligatoriske fag

7. semester: JUS 4211

- **Prosess og strafferett**
  - Materiell rett og prosessuelle regler på straffesiden
  - Straffeprosessen omfatter reglene for hvordan straffbare handlinger skal etterforskes og hvordan saker om straff skal behandles
  - Sivilprosessen omfatter reglene om domstolsbehandling av sivile saker

Et travelt semester

- Lov- og domstolsorientert studium
- Tvangsmakt og rettssikkerhet
- Atferdsstyring (handlingsdirigering) og konfliktløsning
- Proaktiv jus og terapeutisk jus
  - Wahlgren ScStL bind 49 (2006); Diesen JT 2001-02 s. 15-33
- Alternativer i hovedlitteratur
- Parallelt med kurs: Forberede til forelesningene i neste fag

JUS 4211 - eksamen

- Eksamen i uke 50 (12. desember) – 6 timer
- Digital eksamen
  - Skrivning og avlevering: Digitalt
  - Oppgaver og kladdeark: Papirbasert

Strafferett

- Alminnelig del (generelle regler) og spesiell del (de enkelte straffbare handlingene)
- I faget ligger hovedvekten på alminnelig strafferett: alminnelige straffbarhetsvilkår og alminnelig reaksjonslære (straffarter og straffutmåling)
- Alminnelig strafferett preget av visse straffbare handlinger?
- Straffeloven 1902 og straffeloven 2005

Strafferett - læringskrav

Alminnelig strafferett

Det kreves god forståelse av

- de særegne metodiske forhold og problemstillinger på strafferettens område, herunder ved tolking av straffebud.
- ansvarslæren og reaksjonslæren
- hovedvilkårene for straff, herunder
  - (1) lovstridig handling,
  - (2) fravær av straffrihetsgrunner,
  - (3) subjektiv skyld, og
  - (4) personlige forutsetninger for straff.

Strafferett - læringskrav

Alminnelig strafferett forts.:

I den alminnelige strafferett brukes tallrike eksempler fra den spesielle strafferett. Ved eksamen kan det bli gitt oppgaver som gjelder andre straffebestemmelser enn dem som omfattes av læringskravene i spesiell strafferett.

Det kreves kjennskap til

- teorier om straffens formål, begrunnelser og virkninger
- fullbyrdelseslæren
- straffelovgivningens virkeområde i tid og rom.

Strafferett - læringskrav

- **Spesiell strafferett:**

Det kreves god forståelse av følgende straffebestemmelser i straffeloven 1902:

- Narkotikalovbrudd (§ 162)
- Visse seksuallovbrudd (§§ 192, 195 og 196)
- Kroppskrenkelser – hovedreglene (§§ 228, 229, 233, 239)
- Visse formuesforbrytelser og økonomisk kriminalitet (§§ 255, 257, 267, 276 a, 276 b, 276 c og 317).

Strafferett - litteratur

- **Alminnelig strafferett:**

Andenæs, Johs: Alminnelig strafferett (5. utg. ved Matningsdal og Rieber-Mohn, 2004). Utvalgte deler
eller

Eskeland, Ståle: Strafferett (3. utg., 2013). Utvalgte deler

- **Spesiell strafferett:**

Johs. Andenæs v/ Kjell V. Andorsen: Spesiell strafferett og formuesforbrytelsene, 2008. Utvalgte deler

- **Innføringslitteratur**

Husabø i Knophs oversikt (13. utg., 2010) §§ 119 og 120

Mæland: Norsk alminnelig strafferett (2012)

Slettan og Øie: Forbrytelse og straff (2001)

Straffeprosess - litteratur

- (1) Johs. Andenæs v/ Tor-Geir Myhrer: Norsk straffeprosess (4. utg., 2009), med visse unntak **eller** Jo Hov: Innføring i prosess 1 og 2 (2010).
- (2) Jørgen Aall: Rettsstat og menneskerettigheter (3. utg. 2011) kap. 16-18 og 20 **eller** Erik Møse: Menneskerettigheter (2002) – hoveddelen av kap. 12 og 13
- (3) Arne Gunnar Aas: Aktivt forsvar, 36 NJM Helsingfors 2002 s. 23-36 jf. s. 342-44 (Garde). Tilgjengelig på <http://jur.ku.dk/njm/>

Straffeprosess – EMD-dommer

- 8 EMD-dommer, derav 3 mot Norge. Må ses i sammenheng med HRs praksis. Problemstillinger:
  - straffebegrepet (Engel)
  - retten til forsvarer (Salduz, 2008)
  - selvinkriminering (Saunders)
  - opplesing av politiforklaringer (Kaste og Mathisen mot Norge)
  - dobbel strafforfølgning (Zolothukin)
  - rekkevidden av uskyldspresumpsjonen (Y resp. Ringvold mot Norge)
  - juryordningen (Taxquet, 2010)

Sivilprosess - litteratur

Jo Hov: Innføring i prosess 1 og 2 (2010)
eller

Anne Robberstad: Sivilprosess (2. utg., 2012)

[Hov: Rettergang I – II (2009), Skoghøy: Tvisteløsning (2010)]

Innførings- og tilleggslitteratur - prosess

Innføringslitteratur

Steinar Fredriksen: Innføring i straffeprosess (2009)

Bugge Nordén og Bårdsen: På talefot med tvisteloven,
JV 2008 nr. 1 s. 1-90

Mæland: Kort prosess (2. utg., 2009)

Knophs oversikt (13. utg., 2010)

Tilleggslitteratur

Jon Fridrik Kjølbro: Den Europeiske
Menneskerettighedskonvention – for praktikere (3.
udg., København 2010)

Straffeprosess - læringskrav

Læringskrav – kreves god forståelse av:

- Straffeprosessuell metode med vekt på internasjonale rettskilders betydning og integrering i straffeprosessen -- spesielt sentrale EMD-dommer (i engelsk originaltekst) og hvordan de skal analyseres
- Grunnsetningen om “fair trial” i EMK art 6 og hvordan denne sikres ved følgende prosessuelle hovedprinsipper:
- prinsippet om upartisk anklage og forfølgning, påtalemyndighetens oppbygging og kompetanse
- sannhetsgrunnsetningen, med prinsippet om grundig undersøkelse, fri bevisføring, umiddelbarhet, muntlighet, fri bevisvurdering og prinsippet om at rimelig tvil skal komme tiltalte til gode
- prinsippet om human forfølgning og adgangen til bruk av maktmidler i strafforfølgningen, prinsippet om at alle skal anses uskyldige inntil det motsatte er bevist, samt forbudet mot tvungen selvinkriminering

Straffeprosess – læringskrav forts.

- prinsippet om kontradiksjon og partsprosess, herunder reglene om siktede og forsvareren samt prinsippet om “favor defensionis”, samt hovedreglene om fornærmedes (ofrenes) rettsstilling og bistandsadvokatens oppgaver.
- prinsippet om at krav om straff skal avgjøres ved dom, med reglene om domstolenes organisering/sammensetning/folkelig deltakelse.
- prinsippet om overprøving, gjenopptakelse og endelig avgjørelse innen rimelig tid samt forbudet mot gjentatt straffeforfølgning
- offentlighetsprinsippet

Det kreves kjennskap til

- Sakskostnader, utradisjonelle etterforskningsmetoder og bevisprovokasjon, erstatning for uberettiget strafforfølgning, sammenhenger mellom prosessprinsipper og yrkesetiske krav

Sivilprosess

Læringskrav:

Det kreves god forståelse av

- partsprosessen, med vekt på reglene om kontradiksjon, partsinnsyn og partsdeltakelse samt partenes kontroll over saken
- domstolenes organisering og sammensetning (med habilitet og uavhengighet)
- forberedelse og gjennomføring av domstolsbehandlingen (disposisjonsprinsippet, forhandlingsprinsippet og fri bevisføring)
- domstolenes avgjørelser, herunder bevisvurdering, votering og begrunnelse.
- vilkårene for å ta en sak under realitetsbehandling (med rettslig interesse)
- kumulasjon og partshjelp
- overprøving og rettskraft
- offentlighet i sivile saker
- sivilprosessuell metode, herunder internasjonale rettskilders betydning
- rettsgrunnlaget for de sivilprosessuelle hovedprinsippene

Sivilprosess – læringskrav forts.

Det kreves kjennskap til reglene om

- alternativ tvisteløsning
- frister og forkynning
- oppfriskning
- midlertidig sikring
- sakskostnader og fri rettshjelp

Proessen som partsprosess

(1) Jevnbyrdige parter?

- Straffeprosess: favor defensionis (fordeler for tiltalte)
- Sivilprosess: Like regler, eks. på manglende jevnbyrdighet?

(2) Variasjonsbredden i sakstyper

(3) Skillet mellom straffeprosess og sivilprosess – EMKs straffebelegg

8. semester: JUS 4111, 4121 og 4122

- Obligatoriske fag: Metode og etikk
- Semiobligatorisk: Rettssosiologi/rettsøkonomi
- Valgemne: Obligatorisk valg (inkl. praksisordning)
- Eksamen: uke 47 og 49 (3. desember – JUS 4111, 18. november – JUS 4121, 5. desember – JUS 4122)
4 timer skriftlig eksamen – holdes som digital eksamen

Metode

- Bygger på og viderefører kunnskap fra innføringsfaget (1. studieår) og juridisk argumentasjon i de enkelte fagdisipliner
- Hvordan går man frem for å ta standpunkt til spørsmål om gjeldende norsk rett?
  - Riktig metode – som avspeilet av Høyesterett
  - Faktisk praktisert rett: rettslig pluralisme
- Hvordan går man frem for å ta standpunkt til spørsmål om gjeldende EØS-rett/folkerett?

Andre spørsmål – andre metoder

- Kartlegging av avgjørspraksis og faktisk atferd
- Når en regel sitt mål?
- Hvordan bør reglene være?
- Hvordan bør reglene utformes?
- Hvordan skapes ny rett?

Metode - hovedlitteratur

Eckhoff, Torstein: Rettskildelære ved Jan E. Helgesen (5. utg. 2001), unntatt kap. 3 IX og 9-11

Erik Magnus Boe: Rettskildelære under debatt (2012) kap. 3, 12, 14-17 og 19

Metode – supplerende litteratur

- Andre kapitler i Boe 2012
- Finn Arnesen og Are Stenvik: Internasjonalisering og juridisk metode (2009)
- Schei: Har Høyesterett en politisk funksjon? LoR 2011 s. 319-35
- Aasland: Argumentasjonsmønsteret i nyere høyesterettspraksis, LoR 2006 s. 387 flg.
- Artikler i Lov og Rett 2011 nr. 1

(1) Forholdet norsk – internasjonal rett

Litteratur:

- Boe 2012 kap. 3.2 og 19
- Elgesem: Tolking av EMK - Menneskerettsdomstolens metode, LoR 2003 s. 203-31
- Graver: Internasjonale konvensjoner som rettskilde, LoR 2003 s. 468-89
- EØS-retten
- Menneskerettskonvensjoner
- Alminnelig folkerett
- Er det forskjeller mellom metoden i norsk rett og i internasjonal rett?

(1) Norsk – internasjonal rett forts.

- Hvordan blir norsk rett påvirket av internasjonal rett?
  - Lovgivere/domstoler
  - Monisme/dualisme
  - Inkorporasjon/transformasjon
  - Presumpsjonsprinsippet/forrangsregler
- ”Restatements” (PECL, DCFR), ”soft law”

(2) Lovtekstens betydning: lovhjemmelskrav i strafferetten

- Rt. 2010 s. 1217 (strl. 1902 § 186 – skimmingutstyr produsert i utlandet og innført)
- Rt. 2011 s. 469 (strl. 1902 § 219 – er tidligere samboere beskyttet?)
- Rt. 2012 s. 387 (3-2) (strl. 1902 § 199 – rammes seksuell omgang med stebarn over 18 år?)
- Rt. 2012 s. 752 (hva er «landing» etter motorferdselloven 10. juni 1977 nr. 82?)
- Rt. 2012 s. 1211 U (2-1) (blogging på internett – oppfordring til straffbar handling på offentlig sted? Strl. 1902 § 140 jf. §§ 7 og 10)

Metode – supplerende litteratur

(3) Prinsipper i rettslig argumentasjon

- Boe 2012 kap. 10 og 18
- Eng: U/enighetsanalyse (1998) s. 471-76
- Graver: Rett, retorikk og juridisk argumentasjon (2010) s. 224-55 (opprinnelig i TfR 2006 s. 189-221)
- Steinar Fredriksen i JV 2011 s. 39-64

Metode - læringskrav

Det kreves god forståelse av:

- Begrepene "rettskilde", "rettskildefaktor", "argument"
- Hvordan man finner og anvender rettskildene/rettskildefaktorene/argumentene. Dette omfatter prinsippene eller normene om deres gyldighet ("relevans"), om slutning fra dem (slutningsprosessen) og særlig om deres vekt (harmonisering).
- Likheter og forskjeller mellom metodespørsmål i norsk intern rett og i folkeretten
- Sammenhengen mellom de rettslige prinsipper for juridisk argumentasjon og de etiske/yrkesetiske prinsipper for juridisk argumentasjon

Det kreves kjennskap til bl a:

- Hovedtrekkene ved de prosesser hvorigjennom de viktigste typer av rettsregler skapes i vårt rettssystem.

Etikk

- Etikk og gjeldende rett
  - Lovfesting av etiske normer
  - Henvisning til etiske normer i lovbestemmelser
  - Kan etiske normer rettsliggjøres generelt?
- Profesjonsetikk (yrkesetikk)
  - Dommer
  - Advokat
  - Politi/påtalemyndighet
  - Offentlig forvaltning
  - Lovforbereder og rettsforsker

Etikk - læringskrav

Målet for studiet i yrkesetikk er at du:

- blir bevisst hvilke etiske krav som gjelder for hvordan man i forskjellige juridiske profesjoner kan anvende rettskildene og argumentere for rettslige løsninger.
- får godt kjennskap til hvilke etiske regler og retningslinjer som gjelder for de sentrale juristprofesjoner.
- reflekterer over hva som er de etiske utfordringer for jurister i forskjellige roller og hvorfor det både er etisk riktig og i det lange løp faglig klokt å følge de yrkesetiske normer.
- erverver en bevissthet om og forståelse for hvilke faktiske og mentale prosesser som kan påvirke jurister til å fravike de etiske krav.

Etikk - litteratur

Hovedlitteratur

- Graver, Hans Petter: Hva er rett (2011) s. 58-69 og s. 98-140.
- Luban, David: Integrity: Its causes and cures. Fordham law review, Vol. 72, s. 279-310.
- Fanebust m fl: Juss og etikk (2005) s. 15-86, s. 109-128 og s. 150-170. Påtalemyndighets-, dommer- og forsvareretikk.
- Etske retningslinjer for statstjenesten - med kommentarer, FAD 2005.

Tilleggslitteratur

- Knut Erik Tranøy: Det åpne sinn. Moral og etikk mot et nytt årtusen (1998)
- Jan-Fredrik Wilhelmsen og Geir Woxholth: Juristetikk (2003)
- Madeleine Leijonhufvud: Etiken i juridiken (2007)

Rettssosiologi

- Egen orientering om rettssosiologi og rettsøkonomi torsdag 15. august kl 1415-1600, Misjonssalen
- Rettssosiologi: et samfunnsvitenskapelig fag som beskriver og analyserer rettsnormenes og de rettslige institusjonenes årsaker og funksjoner i det sosiale liv
- Det kreves god forståelse av følgende tema:
  - Generelle problemstillinger i rettssosiologien: Forholdet mellom rett og samfunn, rettens tilsiktete og ikke tilsiktete virkninger, samfunnsforholdenes innvirkning på retten og vekselvirkningen mellom rett og samfunn
  - De rettssosiologiske debattene om rettslig styring og rettens enhet
  - Makt, rett og rettsliggjøring, det flerkulturelle samfunn, internasjonalisering

Retts sosiologi - litteratur

- **Hovedlitteratur**
- Mathiesen, Thomas (2011): Retten i samfunnet. En innføring i retts sosiologi.
- Unipub kompendium 2007. Artikler inntatt i kompendiet: bare et lite utvalg nevnes her:
  - Andenæs, Kristian: "Om maktens rettsliggjøring og rettsliggjøringens maktspotensiale".
  - Aubert, Vilhelm: Rettens sosiale funksjon.
  - Bahun, Marianne K.: "Kvinne i advokatyret – proleterer i advokatfullmektigham".
  - Engelstad, Fredrik; Selle, Per og Østerud, Øyvind: "Kap. 7: Rettsliggjøring som maktforskyvning".
  - Papendorf, Knut: "Forretningsadvokater i globaliseringens tid – en sammenlikning av situasjonen i Norge og Tyskland."

Rettsøkonomi

Faget bruker samfunnsøkonomisk teori til å analysere virkninger av eksisterende og alternative rettsregler, særlig ved vurdering av reelle hensyn.

Det kreves god forståelse av følgende emner:

- Enkel markeds- og velferdsteori
- Transaksjonskostnadenes betydning for valg av rettsregler
- Anvendelse av enkel markeds- og velferdsteori ved vurdering av reelle hensyn i rettspolitikk og rettsanvendelse, særlig i tilknytning til skatterett, strafferett og miljørett.

Hovedlitteratur

Eide, Erling og Endre Stavang: Rettsøkonomi (2008) – med visse unntak

Valgemner

- Variert tilbud:
  - Juridiske og enkelte samfunnsvitenskapelige emner
  - Nasjonale og internasjonale emner
  - Nytt valgemne: Rettslig bevisteori
- I alt ca. 70 emner (ca. 30 engelskspråklige)
- Tre praksisordninger (ekstern med rapport, Juss-Buss og JURK)
- Hvert valgemne teller 10 stp (Juss-Buss og JURK 30 stp)
- Ett engelskspråklig emne (av i alt 5) obligatorisk hvis ikke utenlandsopphold

Valgemner: Profiler

- Profiler: Spesialisering via valgemner som vil fremgå av vitnemålet
- Profilene stiller krav om bestemte valgemner (4) og masteroppgave innenfor profilen
- Aktuelle profiler:
  - Internasjonale kommersielle relasjoner
  - Likeverd og velferd
  - Marked, innovasjon og konkurranse
  - Internasjonal rett
  - Skipsfart og offshore
  - Arbeidsliv og ikke-diskriminering

Klarspråk

- Klart juridisk språk er halve nøkkelen til en god masteroppgave, en god eksamen og et godt yrkesliv!
- Åpne forelesninger om juridisk klarspråk:
  - Torsdag 29. august kl. 1015-12, Misjonssalen:
Høyesterettsdommer Kirsti Coward
  - Mandag 28. oktober kl. 1015-12, Misjonssalen:
Høyesterettsdommer Karl Arne Utgård